

variables

Dones i independència. Les dimensions de gènere del procés

vista prèvia >

Queda un llarg camí per recórrer per assolir la igualtat de dones i homes. Allà on no s'apliquen les quotes les dones tenen encara una baixa presència i la perspectiva de gènere massa sovint està absent de l'agenda política i de les campanyes i programes dels partits polítics.

L'independentisme té la responsabilitat d'assegurar la paritat en tots els espais de participació i presa de decisions i dibuixar un estat líder en polítiques d'igualtat de gènere, fet que li permetria eixamplar la seva base social.

Tània Verge

Professora del Departament de Ciències Polítiques i Socials de la UPF

tania.verge@upf.edu

Malgrat que els processos de canvi constitucional presenten diferents dimensions de gènere, els debats territorials que han ocupat l'agenda política han estat en bona mesura cecs al gènere. Per exemple, aquesta ceguesa ha afectat tant les anàlisis sobre el suport a la independència i la seva mobilització social, com les deliberacions públiques i programes polítics respecte al model d'estat de la Catalunya independent.

L'objectiu d'aquest escrit és fer visible allò que fins ara ha estat invisible i discutir-ne la seva rellevància. Concretament, cal abordar les següents dimensions de gènere de l'anomenat «procés»: Quin és el nivell de suport a la independència segons el sexe? En quina mesura han estat presents les dones i les qüestions relacionades amb la igualtat de gènere en els debats i en l'agenda política? Per la coincidència temporal entre els processos d'autodeterminació català i escocès, al llarg de l'escrit es compararan els dos casos en la cerca de diferències i similituds que ens permetin il·lustrar els principals arguments.

La bretxa de gènere en el suport a la independència: mite o realitat?

Escòcia i Catalunya celebraren llurs consultes sobre la independència el 2014 —una consulta en format de referèndum en el cas escocès i un procés participatiu en el cas català, degut a la diferent disposició dels respectius governs centrals. A Escòcia des de ben aviat es va veure que la preferència per un estat propi presentava un fort biaix de gènere. Va arribar a existir una bretxa entre dones i homes de fins a 17 punts, mostrant les dones una menor preferència per la independència. Aquesta bretxa es va anar tancant gradualment, però no va arribar a desaparèixer. A Catalunya no es va observar una bretxa de gènere tan elevada, però també s'han observat diferències destacades, especialment, pel que fa al vot favorable a la independència i a les respostes indeterminades davant un referèndum —l'abstenció o el no sap/no contesta—, segons les enquestes del Centre d'Estudis d'Opinió (CEO). Com es pot veure en el gràfic 1, el suport a la independència de les dones va ser entre 5 i 7 punts percentuals inferior al dels homes des de mitjans de 2011 fins a principis de 2013. A partir

d'aleshores, tot i que es manté un suport lleugerament major entre els homes, les diferències s'han reduït i no són estadísticament significatives.

Aquesta diferència va ser associada de manera simplista per alguns comentaristes polítics amb la major aversió de les dones al risc. Cal problematitzar aquesta assumpció. En primer lloc, una major indecisió pot ser simplement una reacció racional a la incertesa sobre el futur que comporta un canvi constitucional de la magnitud d'un procés d'independència. Aquesta incertesa és més gran quan els debats se centren més en qüestions procedimentals vinculades a la legalitat del procés —un aspecte que connecta ben poc amb l'electorat— que quan s'aborden les implicacions que comporten cadascuna de les opcions.¹ En el cas català, a mesura que el debat territorial guanyava protagonisme en l'agenda política, i, per tant, augmentava el nivell d'informació del conjunt de l'electorat, la bretxa de gènere s'anava evaporant.²

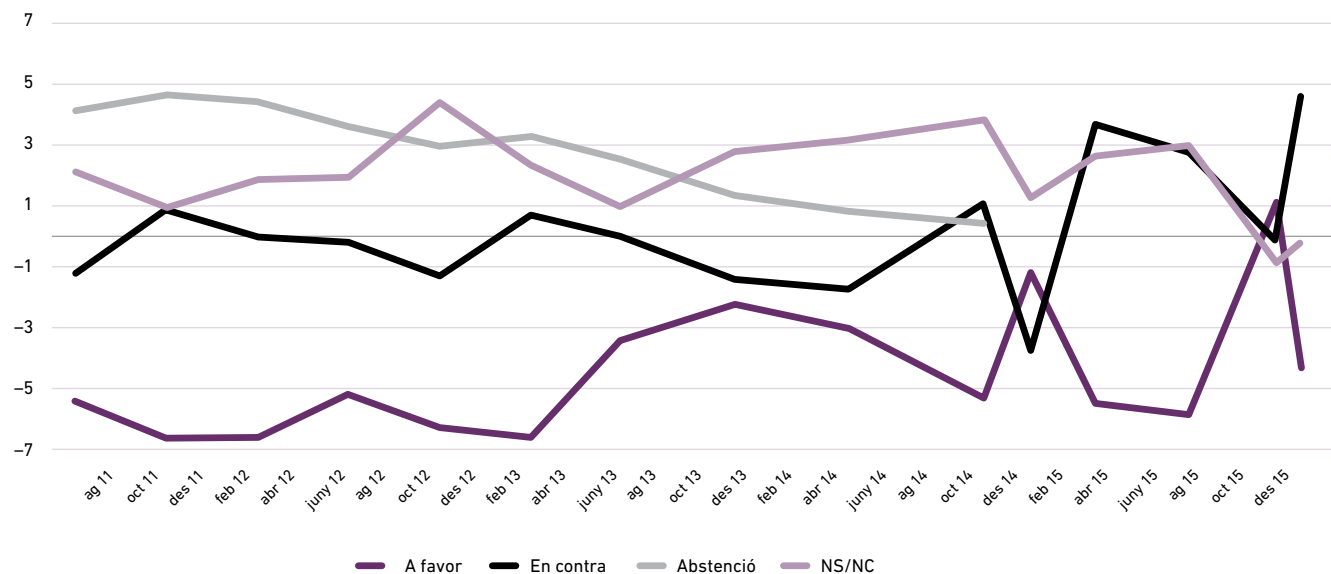
1 BELL i MACKAY, «Women and Constitutional Debates: Engendering Visions of a New Scotland».

2 VERGE, GUINJOAN i RODON, «Risk Aversion, Gender and Constitutional Change».

A Escòcia la preferència per un estat propi presentava un fort biaix de gènere: la bretxa va arribar a ser de 17 punts, mostrant les dones una menor preferència per la independència

Gràfic 1

Diferències de gènere en el suport a la independència a Catalunya, 2011-2015 (%)

Font: CEO, Baròmetres d'Opinió Política.

Nota: Un cop celebrada la consulta del 9N, el CEO va deixar de preguntar sobre la intenció de vot en un referèndum, on s'inclouia l'opció per l'abstenció. La nova pregunta diu «Vol que Catalunya sigui un estat independent?», i les opcions de resposta són: Sí, No, No sap/No contesta.

En cadascuna de les categories de resposta, es presenta la diferència entre dones i homes. Els valors negatius indiquen que les dones presenten una proporció inferior i els valors positius indiquen que les dones presenten una proporció superior.

En segon lloc, l'impacte de gènere de l'aversion al risc està condicionat al tipus d'escenaris hipotètics respecte la independència que es presenten. S'ha demostrat que només en el cas dels escenaris negatius —com

l'expulsió de la UE o una desfeta econòmica— l'aversion al risc influeix més en les dones, que es mostren menys favorables a la independència, com es pot veure en el gràfic 2. És a dir, tot i que l'aversion al risc

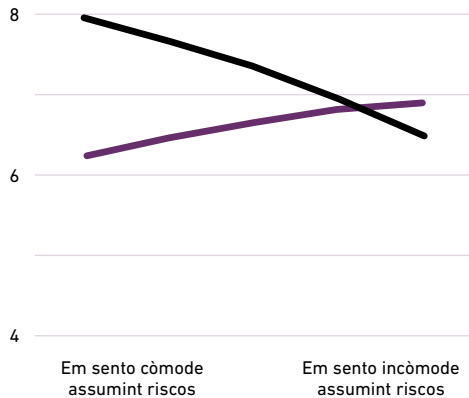
tendeix a fer disminuir el suport a la independència, només els escenaris negatius produeixen un efecte heterogeni per sexe, fent baixar en major mesura el suport entre les dones que entre els homes. Com

En el cas català, a mesura que augmentava el nivell d'informació del conjunt de l'electorat, la bretxa de gènere s'anava evaporant

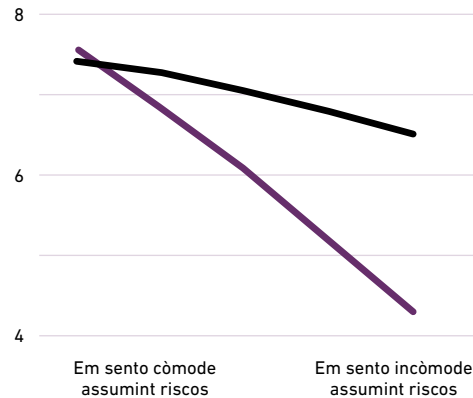
Gràfic 2

Nivell de suport predit a la independència en funció de l'aversió al risc

Homes

Dones

— Escenari negatiu
— Escenari positiu

Font: VERGE, GUINJOAN i RODON, «Risk Aversion, Gender and Constitutional Change».

Nota: Per mesurar l'aversió al risc, l'estudi núm. 737 del CEO utilitza una escala on el valor 1 indica que la persona se sent molt còmoda assumint riscos i el valor 7 que se sent molt incòmoda assumint riscos.

hem vist més amunt (gràfic 1), no sembla que els arguments de la por del bloc unionista hagin calat gaire en el cas català. Sens dubte, Mariano Rajoy (1955) va aportar el seu gra de sorra en la memorable entrevista radiofònica —a Onda Cero— en plena campanya de les eleccions plebiscitàries del 27S, on quedà clar que cap ciutadà o ciutadana pot ser privat

de la ciutadania espanyola i que, per tant, la ciutadania europea —«¿y la europea?»— tampoc es pot perdre.

D'altra banda, cal destacar que el vot de les dones en els referèndums d'independència es basa menys en criteris expressius —com el sentiment de pertinença nacional— que en el cas dels homes i respon en

major mesura a factors de caire instrumental —com millorar la qualitat de vida del conjunt de la població.³

La taula 1 mostra com la major diferència de gènere s'observa en els factors identitaris —37,1% entre els homes i 30% entre les dones— i

³ ORMSTON, *Why Don't More Women Support Independence? Findings from the Scottish Social Attitudes Survey*.

Només en el cas dels escenaris negatius —com l'expulsió de la UE o una desfeta econòmica— l'aversion al risc influeix més en les dones, que es mostren menys favorables a la independència

en els factors relacionats amb la millora de la situació socioeconòmica —21,5% entre els homes i 25,9% entre les dones. En la mateixa línia, en les eleccions plebiscitàries del 27S, preguntats pels problemes més importants de Catalunya, el 23% de les dones i el 29% dels homes esmentaven qüestions relacionades amb l'encaix territorial, uns percentatges força semblants entre si, com es pot veure a la taula 2.⁴ En canvi, els temes de caràcter social eren mencionats per un 39% dels homes i un 50% de les dones.

Resultats electorals i diferències de gènere

A Escòcia, la bretxa de gènere en el referèndum del 18 de setembre de 2014 va ser destacable, amb un 53,2% dels homes i un 43,4% de les dones a favor de la independència, tot i que la influència d'altres factors com l'edat va ser crucial.⁵ Aquesta

⁴ AMI, Informe de resultats. Enquesta sobre el suport a la independència.

⁵ Dades obtingudes a través del projecte Scottish Referendum Study impulsat per l'Economic and Social Research Council —veure www.scottishreferendumstudy.com.

L'informe preliminar dels resultats es pot consultar a: www.centreonconstitutionalchange.ac.uk

Taula 1

Factors per votar a favor de la independència (%)

	Homes	Dones
Identitat	37,1	30,0
Autonomia en la presa de decisions i en la gestió dels recursos	27,2	29,6
Esgotament de la relació amb l'Estat espanyol	28,4	27,1
Millora de la situació (prosperitat, creixement, qualitat de vida, sortir de la crisi...)	21,5	25,9
Altres	6,7	6,4
NS/NC	1,0	0,9

Font: AMI, Enquesta sobre el suport a la independència, Octubre de 2013.

Nota: Es tracta d'una resposta múltiple, per tant, cada columna no suma 100.

Taula 2

Problemes més importants segons sexe (%)

	Homes	Dones
Encaix territorial	29,2	32,2
Aspectes socials	39,0	49,5

Font: CIS, Preelectoral de Catalunya. Elecciones Autonómicas 2015.

diferència suggereix que la campanya del *Better Together* —la plataforma contrària a la independència— tingué èxit en la utilització dels discursos negatius com a mitjà per instrumentalitzar l'aversion al risc, especialment semblant dubtes sobre la viabilitat de les pensions en una Escòcia independent. A Catalunya, en canvi, el 9N el comportament electoral de dones

i homes fou molt semblant, com mostra la taula 3.

L'homogeneïtat de les preferències de dones i homes també es va observar amb ocasió de les eleccions del 27S. Malgrat que les enquestes preelectorals indicaven una major indecisió de les dones —de fins a 10 punts, segons l'enquesta del

El vot de les dones en els referèndums es basa menys que els homes en criteris expressius —pertinença nacional— i més en factors instrumentals —millora de la qualitat de vida

Taula 3

Record de vot en la consulta del 9N del 2014 (%)*

	Homes	Dones
Sí + Sí	43,2	41,8
Sí + No	8,0	5,8
Sí + Blanc	0,8	0,0
Sí + Abstenció	0,2	0,5
Sí + NS/NC	0,2	0,5
No	2,1	4,2
Nul / Blanc / Altres	0,2	0,3
No va votar	40,5	43,7
NS/NC	4,4	3,5

Font: CEO, Enquesta sobre context polític a Catalunya.

*Cal recordar que es tractava d'una doble pregunta: «"Vol que Catalunya esdevingui un estat?" i, en cas afirmatiu, "Vol que aquest estat sigui independent?"».

Taula 4

Vot en les eleccions al Parlament del 27S (%)

	Homes		Dones	
PP	4,3		3,1	
PSC	9,2	27,9	9,5	25,7
C's	14,4		13,1	
CUP	39,1	51,0	38,6	48,5
Junts pel Sí	11,9		9,9	
Catalunya Sí que es Pot	6,8	6,8	8,4	8,4
Nul/Blanc	1,4		1,3	
NC	12,0		13,7	

Font: CIS, Postelectoral de Catalunya. Elecciones Autonómicas 2015.

CIS—, el record de vot indica que no es va produir cap bretxa de gènere en el suport a les diferents opcions polítiques i al corresponent projecte de país.

Des del desembre de 2014 al desembre de 2015, pel que fa a la pregunta «Vol que Catalunya esdevingui un estat independent?», de mitjana, les preferències de les dones i els homes són també molt semblants, amb una lleugera major inclinació pel «sí» en el cas dels homes, sense ser aquesta diferència estadísticament significativa. Per grups d'edat, com mostra el gràfic 3, al llarg del 2015, s'observa que, a més edat, el suport a la independència, tant entre els homes com entre les dones, decreix, com també succeeix en el cas escocès.

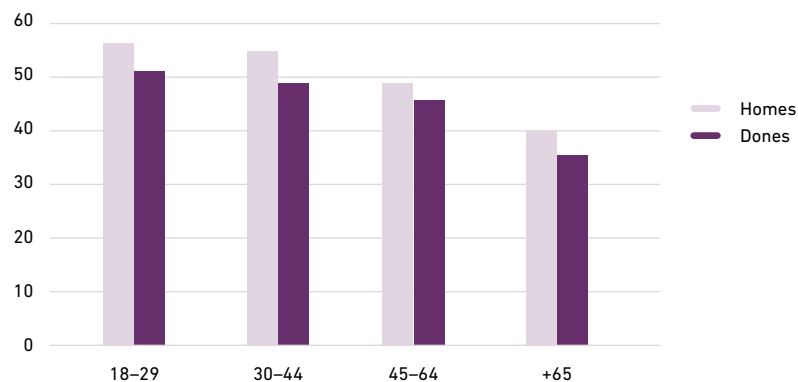
El gènere del procés

La visibilitat de les dones en els processos d'independència, com a líders de partits o entitats de la societat civil, fa que les ciutadanes se sentin més presents i implicades en els debats polítics, incentivant-les a estar millor informades, un element crucial per a

La visibilitat de les dones fa que les ciutadanes se sentin més implicades en els debats polítics, incentivant-les a estar millor informades, un element crucial per disminuir el nivell d'aversió al risc

Gràfic 3

Support a la independència per sexe i grups d'edat (%)

Font: CEO, Baròmetre d'Opinió Política. 1a onada 2015 i CEO, Baròmetre d'Opinió Política. 2a onada 2015.

disminuir el nivell d'aversió al risc. Pel que fa a les organitzacions promotores del dret a decidir de Catalunya, trobem una participació activa de les dones en moltes entitats. A més, les organitzacions més grans i influents han estat liderades per dones. La coincidència temporal de Carme Forcadell (1956) al capdavant de l'Assemblea Nacional Catalana (ANC), de Muriel Casals (1945-2016) a Òmnium Cultural o de Teresa Forcades (1966) a Procés Constituent és un fet remarcable que pot haver contribuït a inclinar les ciutadanes cap a la independència, com també es va assenyalar en el

cas escocès de la creixent presència de Nicola Sturgeon (1970) —actual primera ministra d'Escòcia i líder del Scottish National Party (SNP)— en la campanya per la independència.

No obstant, si ampliem el focus veurem que el protagonisme de les dones és molt sovint un fet excepcional. Al Consell Assessor per a la Transició Nacional (CATN) hi trobem un 20% dones, una proporció semblant a la observada en les diferents reunions del Pacte Nacional pel Dret a Decidir. No només les estructures institucionals han estat clarament

masculinitzades, sinó que en els debats organitzats per les diferents plataformes que donen suport al dret a decidir i en les tertúlies dels mitjans de comunicació la presència dels homes és, en general, tan aclaparadora com ho és l'absència de les dones, un fenomen també observat en el cas escocès.⁶

A Escòcia, en el marc de les respectives campanyes en favor del «sí» i del «no» a la independència es varen crear les plataformes *Women for Independence* —que ha arribat a reunir més de 1.000 activistes— i *Women Better Together*. L'objectiu d'aquestes plataformes era tant mobilitzar les votants com incorporar les veus de les dones en els debats sobre el futur del país, tal com indica l'eslògan utilitzat per una d'aquestes plataformes: «*Women for Independence, Independence for Women*» (Dones per la Independència, Independència per a les Dones). Per contra, a Catalunya no s'han creat plataformes similars. A nivell de societat civil, Feministes per la Independència és un dels escassos col·lectius autònoms nascut especí-

⁶ KENNY, «Engendering the Independence Debates».

Cal construir un país que garanteixi d'una vegada per totes la independència de les dones i això passa perquè les polítiques d'igualtat esdevinguin una estructura d'estat

ficament amb l'objectiu d'incorporar la igualtat de dones i homes com a eix central dels debats.⁷ La Sectorial de Dones de l'ANC va extingir-se poc després de ser creada i no es va reconstituir fins la segona meitat del 2015. La coalició Junts pel Sí va realitzar algun acte de campanya centrat en dones i va organitzar un «superdissabte» amb candidates d'arreu del territori del que no se'n van fer ressò els mitjans audiovisuals. I l'únic mitjà escrit que hi va prestar atenció destacà en el seu titular com a protagonistes a tres homes.⁸

Així mateix, en el marc de les eleccions plebiscitàries, el protagonisme quedà clarament esbiaixat en favor dels homes. Entre els caps de llista dels principals partits o coalicions en les quatre demarcacions, només s'hi trobaren quatre dones —de C's, PP, Catalunya Sí que es Pot i UDC, però cap de Junts pel Sí o la CUP. D'altra banda, el Parlament es va constituir amb la proporció més baixa de diputades de les últimes tres legislatures,

amb un 38,5% de diputades,⁹ quan s'havia arribat al 40% el 2012 i al 41,5% el 2010. La composició del Govern tampoc és paritària, amb un 38,5% de conselleres i un 7,7% de secretàries generals, acollint-se així la Generalitat a l'exempció del compliment de la paritat durant cinc anys que permet la Llei 17/2015, de 21 de juliol, de la igualtat efectiva de dones i homes.

Finalment, les qüestions relacionades amb la igualtat de gènere han estat en general absents del debat públic. A diferència del Llibre Blanc del govern escocès, on la defensa de la sanitat pública i algunes polítiques relacionades amb la igualtat de gènere ocupaven un lloc central, el Llibre Blanc produït pel CATN no deixa de tenir un to molt legalista i formal, més orientat a definir estructures d'estat que no pas un model de país. D'altra banda, cap de les iniciatives de la societat civil que han elaborat esborranys de constitució han establert un eix temà-

tic específic sobre igualtat de gènere. Cal recordar que la incorporació de la perspectiva de les dones i dels homes i dels seus interessos i necessitats s'ha de fer de manera transversal en tots els tipus de polítiques. No obstant, la transversalitat de gènere ha de ser complementària a la definició de polítiques específiques d'igualtat de dones i homes.¹⁰

La paritat importa. Ser-hi present produeix un impacte simbòlic, modificant les associacions tradicionals entre masculinitat i política, així com un impacte substancial en els acords, legislació... No es pot definir què és «justícia social» o «igualtat» sense comptar amb les experiències i perspectives de les dones. En un moment crucial de definició de les aspiracions del país, cal configurar unes institucions inclusives i igualitàries. Cal construir una república que garanteixi d'una vegada per totes la independència de les dones i això passa perquè les polítiques d'igualtat esdevinguin una estructura d'estat. Sí no és ara, quan? ■

7 ALONSO i VERGE, «The gendered dimensions of constitutional change: Women and the independence referendums in Scotland and Catalonia».

8 «Lluís Llach s'envolta de dones al "bressol de la Catalunya independent"».

9 Aquest percentatge s'ha vist lleugerament modificat pels nomenaments dels alts càrrecs del Govern, passant el grup parlamentari de Junts pel Sí del 40% al 43,5% de diputades i per la reconfiguració del grup parlamentari de la CUP, que ha passat d'un 30% de diputades, al 60%.

10 BOOTH i BENNETT, «Gender Mainstreaming in the European Union. Towards a New Conception and Practice of Equal Opportunities?».

■ Bibliografia

ALONSO, Alba i VERGE, Tània. «The gendered dimensions of constitutional change: Women and the independence referendums in Scotland and Catalonia» [en línia]. A *Democratic Audit LSE*, 2015. Disponible a <www.democraticaudit.com>.

AMI. *Enquesta sobre el suport a la independència* [en línia]. Octubre de 2013. Disponible a: <www.municipisindependencia.cat>.

BELL, Christine, i Fiona MACKAY. «Women and Constitutional Debates: Engendering Visions of a New Scotland». A HASSAN, Gerry i MITCHELL, James (eds.), *After Independence*, p. 259-271. Edimburg: Luath Press Ltd, 2013.

BOOTH, Christine, i BENNETT, Cinnamon. «Gender Mainstreaming in the European Union. Towards a New Conception and Practice of Equal Opportunities?». A *European Journal of Women's Studies*, vol. 9, núm. 4, p. 430-446, 2002.

CEO. *Baròmetres d'Opinió Política* [en línia]. De juny de 2011 a desembre de 2015. Disponibles a: <www.ceo.gencat.cat>.

CEO. *Enquesta sobre context polític a Catalunya* [en línia]. Estudi núm. 760. Desembre de 2014. Disponible a: <www.ceo.gencat.cat>.

CIS. *Preelectoral de Catalunya. Elecciones Autonómicas 2015* [en línia]. Estudi núm. 3.108. Agost–setembre de 2015. Disponible a: <www.cis.es>.

CIS. *Postelectoral de Catalunya. Elecciones Autonómicas 2015* [en línia]. Estudi núm. 3.113. Octubre–novembre de 2015. Disponible a: <www.cis.es>.

KENNY, Meryl. «Engendering the Independence Debates». A *Scottish Affairs* vol. 23, núm. 3, p. 323-331, 2014.

ORMSTON, Rachel. *Why Don't More Women Support Independence? Findings from the Scottish Social Attitudes Survey*. Edimburg: ScotCen Social Research, 2013.

«Lluís Llach s'envolta de dones al "bressol de la Catalunya independent"» [en línia]. A *Nació Digital*, de 5 de setembre de 2015. Disponible a: <www.naciodigital.cat>.

VERGE, Tània, GUINJOAN, Marc i RODON, Toni. «Risk Aversion, Gender and Constitutional Change». A *Politics & Gender*, vol. 11, núm. 3, p. 499-521, 2015.

Casa Irla

Sant Feliu de Guíxols

Algavira, 65-69
Telèfon 972 11 74 39
casa@irla.cat
www.irla.cat

HORARI D'ESTIU

De dimarts a diumenge, de 18 a 21 h
Dissabte i diumenge, de 10 a 13 h
Dilluns tancat

HORARI D'HIVERN

Divendres i dissabte, de 17 a 20 h
Dissabte i diumenge, de 10 a 13 h

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

